

Ragıp Zarakolu: Osmanlı'nın tarihini kim yazdı?

Posted on 26/07/2014

Şu sıralarda dostum Toros Haşhaşyan sayesinde, güzel Türkçesi ile Haycadan tercüme ettiği, H.S. Yeremyan'ın 'İstanbul İzlenimleri/1910-12' adlı, 1913 yılında Venedik'teki Sen Lazar adasında basılmış olan kitabını keyifle okuyorum. Devr-i Hürriyet'ten sonraki çelişkili gelişmelerle dolu dönemden, Tiflis'ten bir gözlemci olarak, yani biraz 'dışarıdan' bir bakışla verdiği, hem İstanbul Ermeni toplumuna, hem genel olarak Osmanlı toplumuna, hele o günlerin İstanbul'una ilişkin verdiği gözlemler son derece ilginç.

Benim de üniversite yıllarımda takıldığım Alman Kitabevi'ne Baron Yeremyan da takılmış meğer. Ben bu kitabevinin, 30'lu yıllarda açıldığını düşünürdüm. Meğer çok daha eski imiş. Aşağıda alıntıladığım kısmı okurken, eski Ermeni yazarlar arasında saydığı, "İknadios Muradja d'Ohsson" ismi dikkatimi çekiyor. Garip bir isim, Ermeni adı olarak. (Bu arada, eski Grand Avenue de Pera'ya, bugünkü İstiklal Caddesi'ne, Ermenilerin Doğru-Yol dediğini öğrendim). Şöyle diyor:

"Mırmıryan'ın kitabının yol açtığı merakla Alman Kitabevinin kapısından içeri girince, Muradja d'Ohsson'un ünlü kütüphanelerde bile bulunamayan ünlü eseri "Osmanlı'nın Zenginliğine Genel Bakış" kitabını önüme koyduklarında heyecanıma zor hakim oldum...

Saygıdeğer Tarihçi Hammer, Ermeni yazarın bu eserini “Osmanlı Tarihi” adlı kitabında temel kaynak olarak kullanmıştır...

İstanbulu (Ermeni) editörlerden rica ediyorum. İkdam'ın başyazarına uzun yanıtlar vereceklerine, onu elinden tutup sözünü ettiğim kitabevine getirsinler ve bir Ermeni'nin eserinin Osmanlı tarih yazımının daha ilk günlerinde kaynak olarak kullanıldığını gösterebilirler. Böylelikle Jön-Türk editör, Ermeni'nin Osmanlı Devleti'nde aydınlık bir kafaya sahip olduğunu ve Osmanlı'yı da aydınlatacağını çok iyi kavrayacaktır.”

İknadios Muradja d'Ohsson adı önce bana biraz garip geliyor. Ermeni olduğu söyleniyor, ama tam bir Ermeni ismi değil, ilk adı Yunan adı gibi, ikinci ad Murad'ı andırıyor, d', tamam Fransızca asalet unvanı, ama bu kez de, soy adı Fransız adı değil!

Sonunda, Uppsala Üniversitesinin tarihi kütüphanesinde, Bolisli Baron Murad olarak karşıma çıkmaz mı, bu İsveçli asilzade? İsveç'teki adıyla; Ignatius Mouradgea d'Ohsson, 1740-1807 yılları arasında yaşamış. Ben de hayret ederdim, yahu, ilk kez Nurullah Ataç'ın babası tarafından Almancadan Osmanlıcaya özetlenerek tercüme edilen bilmem kaç ciltlik “Osmanlı Tarihi”ni Avusturyalı Aristokrat von Hammer hazretleri nasıl yazmış diye? O da intihal çıkmaz mı? Meğer temel dayanağı, bizim Murad Bey'in kaleme aldığı 3 ciltlik “Osmanlı Tarihi” değil miymiş? Tamamlamaya ömrü yetmemiş, 3. cildi el yazmaları üzerinden oğlu Constantine tamamlamış.

Uzun hikaye... Murad Bey herhalde, ailecek Dragoman Loncasından. Yani, Osmanlının resmi tercümanlık kurumundan... Batı ile ilişkilerde 17 ve 18. Yüzyıllarda Dragomanların önemli bir yeri vardı. Onlar, bizim taraf ne kadar aşağılayıcı ya da kaba bir dil kullansa bile, Dragomanlar, bu söylemi, Batı aristokrasisinin diplomatik söylemine uydururlardı.

Galiba Pera Müzesinde, ya da Sabancı Müzesinde Dragomanlarla ilgili tablolar da vardı, Osmanlı- Avrupa tarihi diplomatik ilişkileri temalı sergilerde. Drogamanlık, babadan oğla

geçen bir meslekti. Çoğunlukla iki dünyaya da vakıf Osmanlı Hıristiyanlarının tekelindeydi bu lonca.

Batılılaşma ile birlikte, batıya yollanan Yeni Osmanlılar ise, daha sonra ilk tercüme kurullarını oluşturacaklardı.

Murad Bey, anlaşılan batıdaki aydınlanma fikriyatının Osmanlı topraklarına ilk taşıyıcılarından. Nitekim III. Selim'in başarısız kalan ve ölümüne neden olan reform girişimlerini destekleyenlerdenmiş. Katolik olan Murad Bey zaten İstanbul'daki Fransız mekteplerinde okumuş. Babası deseniz, Ohannes Efendi, İzmir'deki İsveç elçiliğinde tercüman. Annesi deseniz Fransız elçi katibinin kızı. Murad Bey de, 1763'de İstanbul'daki İsveç elçiliğinde tercüman olarak işe alınacak, aşama aşama elçiliğe kadar yükselecek, İsveç Kralının danışmanı olacak, asalet unvanı da alacaktı.

Fransız devriminin dalgaları İstanbul'a gelince, Avusturya ve Rusya elçileri onun "persona non grata" (istenmeyen kişi) ilan edilmesini sağlar. Belki III. Selim'e yönelik darbenin de buna etkisi olmuştur. 1787'de yayınladığı 27 yıllık çalışmanın ürünü olan ve III. Selim'e de sunduğu "Osmanlı İmparatorluğunun Genel Tablosu" adlı iki ciltlik kitabının adında, elçilik yanında, Kral danışmanlığı payesine de yer verir: "Tableau general de l'Empire Othoman, (divise en deux parties, dont l'une comprend la legislation mohametane, l'aut-re, l'histoire de l'Empire othoman, dedie au Roi de Suede par M. de M*** d'Ohsson, Chevalier de l'ordre Royal de Wasa, Secre-taire interprete de S. M. le Roi de Suede, ci-devant interprete, et charge d'affaires a la cour de Constantinople".

11 yaşında İsveç'e gelen oğlu Abraham Constantine Mouradgea d'Ohsson da, (1779 İstanbul- December 25, 1851 Berlin) Dışişleri Bakanlığında çalışır. Uppsala Üniversitesini bitiren ve bu arada Katolikliği terk edip Protestan olan, daha sonra hem İsveç Kraliyet Bilimler hem de Edebiyat Akademisi üyesi olan Constantine Paris, Madrid, Seville, Berlin ve Hauge'da elçilik yaparken, bir yandan da Şarkiyat çalışmalarını sürdürür. Bu alanda en

önemli eseri, 1924 yılında Türkçeye Mustafa Rahmi Bey tarafından tercüme edilen ve Matbaa-i Amire tarafından basılan 'Cengiz Handan Timur'a Moğolların Tarihi'dir (Histoire des Mongols depuis Tchinguis-Khan jusqu'à Timour 1834-35). Kimya ve mineraloji alanında da çalışan ve bir çok makale yayımlayan Constantin'in bir başka ilginç kitabı da, 'Kafkas Halkları Üstüne'dir (Des peuple du Caucase ou voyage d'Abou-l-Cassim, 1828).

Bu Ermeni kökenli aristokrat aile İsveç'te varlığını halen sürdürüyor mu, bilmiyorum.

Kaynak: evrensel.net